

Beata Cygan

"Zarys historii historiografii polskiej",
Andrzej F. Grabski, Poznań 2000 :
[recenzja]

Słupskie Studia Historyczne 10, 319-321

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Andrzej F. Grabski, *Zarys historii historiografii polskiej*, Wydawnictwo
Poznańskie, Poznań 2000, ss. 278**

Andrzej Feliks Grabski (1934-2000) przyszedł na świat w Warszawie, w rodzinie Andrzeja i Marii Grabskich. Kształcił się na Uniwersytecie Łódzkim, gdzie (m.in.) brał udział w seminarium prowadzonym przez Mariana Henryka Serejskiego (poznał także seminaria innych badaczy). Napisał pracę magisterską pt. *Polska w walce z agresją niemiecką w początkach XI w.* W latach 60. zdobył stopień naukowy doktora (na podstawie rozprawy *Polska X-XIII wieku w opinii współczesnych*) i habilitował się. W 1988 roku uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Odznaczony (m.in.) Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Był autorem publikacji z różnych dziedzin historii. Z powodzeniem zajmował się problematyką historiografii, która stanowiła dla niego ważny obszar zainteresowań naukowych. Między innymi opublikował *Kształty historii* (Łódź 1985). Jak pisze Andrzej Wierzbicki na łamach „Kwartalnika Historycznego” dla A. F. Grabskiego historia historiografii była dziedziną „ściśle zespoloną z teorią i metodologią historii”¹.

Ten wybitny uczony poświęcił się opracowaniu dziejów historiografii powszechnej (w zamyśle „kilka” tomów) i pracy podejmującej problematykę historii historiografii polskiej (w jednym tomie)². Omawiany w niniejszej recenzji *Zarys historii historiografii polskiej* miał stanowić „zapowiedź” wymienionych syntez (s. 8-9).

Na strukturę omawianej publikacji autorstwa A. F. Grabskiego składa się: *Od autora*, wprowadzenie (oznaczone jako rozdział I), kolejne rozdziały (łącznie w całej pracy wszystkich rozdziałów jest 16) w układzie chronologicznym, bibliografia i indeks osobowy.

W części publikacji zatytułowanej *Od autora* A. F. Grabski informuje czytelników, iż jego opracowanie stanowi ogólne wprowadzenie do problematyki przedstawionej w tytule książki, które jest skierowane głównie do studentów (s. 8). Jest to zatem kolejna pozycja książkowa z zakresu historii historiografii adresowana do tej grupy czytelników. W 1998 roku Jerzy Topolski opublikował swoje wykłady wygłoszone na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (tj. jak pisze – ich

¹ Ważniejsze informacje (autorstwa A. Wierzbickiego) dotyczące życia, pracy naukowej i publikacji A. F. Grabskiego znajdują się w Kwartalniku Historycznym R. CVIII, 2001, nr 1, s. 155-159. Patrz także: A. Wierzbicki, *Andrzej Feliks Grabski (1934-2000) jako historyk historiografii*, *Historyka. Studia Metodologiczne* t. XXXI, 2001, s. 3-14.

² Kwartalnik Historyczny R. CVIII, 2001, nr 1, s. 158.

„skrócony zapis”) pt. *Od Achillesa do Béatrice de Planissolles. Zarys historii historiografii*. Książkę tę adresował „przede wszystkim” do studentów historii. Wcześniej Jerzy Serczyk opublikował opracowanie pt. *25 wieków historii. Historycy i ich dzieła* (Toruń 1994). Książka ta zawiera wykłady uniwersyteckie. Wymienione dwa opracowania poruszają zagadnienia z zakresu powszechnej historii historiografii.

A. F. Grabski pisze, że „ograniczył” dane dotyczące życia i aktywności historyków „tylko do takich, które były konieczne dla objaśnienia ich pracy historycznej” (s. 9). W stanowiącym zarazem rozdział I *Wprowadzeniu* autor wyjaśnia, iż pojęcie historiografia wykorzystuje „w jego szerszym znaczeniu, a więc na określenie całości kształtu pracy historyka razem z jej rezultatem, czyli produkcją dziejopisarską” (s. 10). Podjął także problematykę rozwoju historiografii. A. F. Grabski widział polską historiografię jako część („bardziej czy też mniej znaczną”) historiografii zachodnioeuropejskiej i to znalazło odbicie w koncepcji budowy pracy, której podstawowa problematyka (historia dziejopisarstwa polskiego od średniowiecza) została ukazana na szerszym tle europejskiego piśmiennictwa historycznego. Można wyróżnić inną płaszczyznę myślową w treści omawianej publikacji. Ewa Domańska pisze, że na „poziomie głębokim (...) ujawnia się Grabski – demystyfikator ideologicznego wymiaru historiografii, wpasowujący się w najnowsze tendencje badań teoretyczno-historiograficznych, których celem jest ujawnianie miejsc ścierania się władzy i wiedzy”³.

Kolejne rozdziały publikacji, następujące po *Wprowadzeniu* (stanowiącym rozdział I), przedstawiają „właściwą” problematykę książki. Są one następujące: *Dziejopisarstwo polskie wieków średnich* (rozdział II), *Historiografia polskiego Odrodzenia* (III), *Dziejopisarstwo polskie czasów Baroku* (IV), *Oświeceniowa transformacja w historiografii europejskiej* (V), *Historiografia polskiego Oświecenia* (VI), *Przemiany historiografii europejskiej w XIX w.* (VII), *Historiografia polska w dobie zaborów. Czasy przedstyczniowe* (VIII), *Historiografia polska w dobie zaborów. Czasy poststyczniowe* (IX), *Historiograficzne reorientacje na przełomie wieków* (X), *Europejska nauka historyczna w dwudziestoleciu międzywojennym* (XI), *Historiografia II Rzeczypospolitej* (XII), *Przemiany historiografii europejskiej po II wojnie światowej* (XIII), *Historiografia PRL* (XIV), *Kilka słów o historiografii emigracyjnej* (XV), *Najnowszy zwrot w historiografii polskiej* (XVI).

W rozdziale XVI pt. *Najnowszy zwrot...* A. F. Grabski poruszył ważne zagadnienie szans i nowych zagrożeń, które pojawiły się przed polską historiografią w wyniku transformacji ustrojowej. Do tych pierwszych zaliczył przede wszystkim „większą niż kiedykolwiek po II wojnie światowej możliwość uniwersalizacji horyzontu badawczego” (s. 245). Wskazywał także na szansę (a tym samym na potrzebę) warsztatowej modernizacji, którą chciał osiągnąć „przez szerokie wprowadzenie (...) nowoczesnych metod badawczych, w szczególności metod historii kwantytatywnej” (s. 245). Pisał o niebezpieczeństwie „nowego upolitycznienia historiografii” i zwró-

³ E. Domańska, *Historia – historiografia – ideologia (Refleksje nad Zarysem historii historiografii polskiej Andrzeja F. Grabskiego)*, *Historyka. Studia Metodologiczne* t. XXXI, 2001, s. 113.

cił uwagę na zjawisko „deprofesjonalizacji (...) dziejopisarstwa”. Dla A. F. Grabskiego istotną kwestią było stworzenie pozbawionego mitów, „całościowego obrazu” historii Polski.

W końcowej partii swojej książki A. F. Grabski konstatował, że „wielka praca, którą podejmuje dziś polska nauka historyczna, nie może poprzestać na uwolnieniu od mitów tylko faktograficznej warstwy naszej historii i nie obędzie się bez zasadniczej przebudowy podstaw teoretycznych historiografii” (s. 247).

Stosunkowo obszerna bibliografia obejmuje m.in. opracowania z zakresu historii historiografii polskiej i metodologii historii. Autor podał ją „w nadziei, że może się okazać pomocna w przypadku czyjegos poważniejszego zainteresowania się omawianą w niej problematyką” (s. 9). Zatem w zamyśle autora ma ona zadanie informacyjne.

Omawiana publikacja A. F. Grabskiego z zakresu historii historiografii polskiej stanowi potrzebne wzbogacenie polskiej nauki historycznej. Ma ona przejrzysty układ i została napisana zrozumiałym dla stosunkowo szerokiego kręgu czytelników językiem. Stanowi swego rodzaju „wstęp” do obszernej problematyki dziejów historiografii polskiej.

PIOTR KURLENDA

PAP SŁUPSK

* * *

Mirko D. Grmek, *Historia chorób u zarania cywilizacji zachodniej (Les maladies à l'aube de la civilisation occidentale, Éditions Payot & Rivages, I wyd. – 1983, II wyd. – 1994), I wyd. polskie – Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2002, ss. 450, nlb 7*

Choroba to problem towarzyszący człowiekowi na wszystkich szczeblach jego ewolucji, niekiedy wręcz determinujący rozwój cywilizacji – dotyka wielu dziedzin życia, wpływa na nie, hamuje lub wymusza określone działania. Obserwujemy to zjawisko w czasach współczesnych, będą je obserwować następne pokolenia, jednakże najbardziej interesującą i frapującą kwestią jest znaczenie patologii w początkach historii człowieka i piętno, jakie choroby odcisnęły na świadomości naszych przodków, kiedy to były jeszcze wielką tajemnicą, ich przebieg nieznanym procesem, a zapobieganie i terapia sztuką nieomal magiczną. Przedstawiona w 2002 r. szerokiemu gronu czytelników książka *Historia chorób u zarania cywilizacji za-*